

A MUNKÁSŐRSÉG ORSZÁGOS PARANCSNOKSÁGA PROPAGANDA ÉS SAJTÓ OSZTÁLYÁNAK SZEREPE

A Békés megyei források tükrében 1983–1989

CSÍK ÁDÁM LAJOS

Károli Gáspár Református Egyetem, Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar,

Budapest, Magyarország

ORCID: [0009-0009-6474-5080](https://orcid.org/0009-0009-6474-5080)

Absztrakt: A Munkásőrség rendeltetése a fennállása teljes időszakában a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) védelme volt. A Kádár-korszakban a propaganda tevékenység – bár nem tartozott a fegyveres testület elsődleges feladatai közé – részét képezte a szervezet feladatrendszerének. A korai években inkább a propaganda tárgyaként, támogatandó és követendő példaként szerepelt a pártmilícia, de az idő előrehaladtával a politikai agitáció folytatása is a tevékenységének fontos feladattá vált. Jelen tanulmányomban összefoglalom az e területen folytatott tudományos kutatásaim eredményeit, bemutatom a kutatás időszakát jelentő nyolcvanas években a Békés megyei parancsnokság és az Országos Parancsnokság Propaganda és Sajtó Osztálya propaganda célú tevékenységének fő jellemzőit, az együttműködésük fontosnak tartott területeit.

Kulcsszavak: Munkásőrség, Propaganda, Békés megye, Propaganda és Sajtó Osztály, MSZMP, nyolcvanas évek.

THE ROLE OF THE PROPAGANDA AND PRESS DEPARTMENT OF THE NATIONAL COMMAND OF THE WORKERS' MILITIA

As Reflected in the Sources from Békés County, 1983–1989

Abstract: The purpose of the Workers' Militia throughout its entire existence was to protect the Hungarian Socialist Workers' Party (MSZMP). During the Kádár era, propaganda activities—although not among the primary duties of this armed organization—formed an integral part of its operational framework. In the early years, the party militia appeared more as a subject of propaganda,

serving as a model to support and follow. However, over time, the continuation of political agitation also became an important aspect of its activities. In this study, I summarize the results of my scientific research conducted in this field and present the main characteristics of the propaganda-related activities of the Békés County Command and the Propaganda and Press Department of the National Command during the 1980s, which is the period covered by my research. I also highlight the areas of cooperation they considered important.

Keywords: Workers' Militia, Propaganda, Békés County, Propaganda and Press Department, MSZMP, 1980s.

BEVEZETŐ

1957-es megalakításától kezdve a Munkásőrség elsődleges feladata az állampárt – a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) – szolgálata, és szükség esetén annak fegyveres védelme volt. Ezek mellett, pártmilícia lévén, céljai között szerepelt az 1956-os események után frissen újjáalakuló régi/új MSZMP tagságának és tettekre kész támogatóinak összefogása, politikai és világnézeti irányvonalának erősítése is. Ebben a politikailag elkötelezett fegyveres szervben az agitáció, a szocialista ideológia terjesztése mindig jelentős szerepet játszott. Ez a kezdeti időszakban elsősorban az erődemonstrációs felvonulásokra, zászlóavatókra és más nyilvános rendezvényeken való részvételre korlátozódott. Ezt követően a belső – szervezeten belüli – és külső propaganda formája és tartalma folyamatosan átalakult, változott a párt vezetőinek igényei szerint. 1980 előtt főleg a nagyobb évfordulókra – megalakulás kerek dátumai, jubileumok, állami- és pártünnepek – és a szervezet elfogadtatására és népszerűsítésére koncentráltak. A testületben végzett agitációs munkának folyamatos témái voltak a belső kohézió erősítése, a kádári 1956-os (ellen)forradalmi narratívának, majd az abból levont torz következtetései súlykolása, és ebből fakadóan a munkásőrség létének legitimitása. A nyolcvanas éveket megelőzően ugyan voltak olyan események – például az 1968-as csehszlovákiai bevonulás vagy a különböző, a szervezetet érintő évfordulók –, amelyek újdonsággal szolgáltak ebben a feladatkörben, de komoly változások csak az 1980-as években következtek be.¹

¹ Kiss Dávid: A Munkásőrség felállítása és tevékenysége 1958 elejéig, *Hadtörténelmi Közlemények*, CXXVII. évf., 2014/4, 969–970; uő: A Munkásőrség utolsó hónapjai, *Századok*, CXLIX. évf., 2015/6, 1397–1398; Simon F. Nándor: A Munkásőrség létrehozása, *Rendvédelem-történeti Füzetek*, XVIII. évf., 2010/21, 121.

A Munkásörség propagandatevékenységének a címben jelzett időszakra és Békés megyére koncentrálódó vizsgálata azért is érdekes, mivel a témához szervesen kapcsolódó iratanyag csak 1983-tól kezdve maradt fenn az illetékes levéltárban. Kutatási eredményeim összegzése során konklúzióimat elsősorban az ott található forrásokra támaszkodva vonom le. A témaválasztás fő oka – a hiánypótláson túl –, hogy a kiválasztott szervezeti – megyei parancsnoksági – tevékenységre fókuszált tudományos kutatások alapján mutatható be a legjobban a különböző vezetési szintek agitációs és propaganda célú együttműködése.

A vizsgálat elvégzésének további indoka, hogy a jelzett időszakban bekövetkezett politikai, gazdasági és társadalmi változások szükségszerűen hatottak a testületre és annak propagandatevékenységére.² Természetesen ezen változások hatásai érzékelhetőek voltak a munkásörök körében is, de a testület sorsát illetően kiemelkedő jelentőségű volt az 1985-ös pártkongresszus, amelyen bekövetkezett a Munkásörség szerepének ártértékelése irányába tett első lépés, továbbá Kádár János 1988-as felmentése, majd pártelnöki kinevezése, ezzel összefüggésben a Grósz Károly pártfőtitkári időszakában meginduló reformfolyamatok. Mindezek a történések és a „rendszerelváltó hangulat” erősödése kikezdtek azokat a morális és legitimitási alapokat, amelyeken a Munkásörség nyugodott. A rendszerváltást megelőző egy-két évben már elkezdődött a szervezet nyílt kritizálása is, amely 1989 októbere felé haladva egyre csak erősödött a társadalom részéről.³

² Az évtized elejétől a világgazdasági változások, a növekvő államadóssági szint és a magyar gazdasági helyzet fokozódó romlása súlyos nyomást helyezett a pártállami rendszerre. Ennek ékes példái az olyan lépések voltak, mint az IMF-hez való csatlakozás, majd az évtized során bevezetésre kerülő, a kereskedelmi termékek árába beépülő általános forgalmi adó (ÁFA) vagy a személyi jövedelemadó (Szja).

³ Ezen folyamat további részleteiről például lásd: Honvári János – Torda Csaba: Magyarország csatlakozása az IMF-hez és a világbankhoz III. rész, *ArchívNet. XX. századi történeti források*, IX. évf., 2009/3. https://www.archivnet.hu/gazdasag/magyarorszag_csatlakozasa_az_imfhez_es_a_vilagbankhoz_iii_resz.html (Letöltés: 2025. május 25.) Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*, Budapest, Osiris, 2010, 366–368; Ólmosi Zoltán: Munkásörség hangulata 1989-ben, *ArchívNet. XX. századi történeti források*, IX. évf., 2009/4. https://www.archivnet.hu/politika/munkasorseg_hangulata_1989ben.html (Letöltés: 2023. szeptember 10.) Sebők Balázs: Acélszürke egyenruhák alkonya a járszásban. További adalékok a Kóka László Munkásörégység történetéhez, in Pethő László (szerk.): *Jászsági évkönyv 2014*, Jászberény, Jászsági Évkönyv Alapítvány, 2014, 170–171; Kiss: *A Munkásörség utolsó hónapjai*, 1399; Germuska Pál: Százötven századot a népköztársaság védelmére! Munkásör készenléti egységek szervezési terve 1989 áprilisából, in Gecsényi Lajos – Izsák Lajos (szerk.): *Magyar történettudomány az ezredfordulón. Glatz Ferenc 70. születésnapjára*, Budapest, MTA Társadalomkutató Központ ELTE Eötvös, 2011, 472; Ólmosi Zoltán: *Munkásörség és rendszerváltás 1988–1989*, Budapest, Tarsoly, 2016, 7–9.

Visszalépve az időben, Papp Árpádot,⁴ a Munkásőrség országos parancsnokát Borbély Sándor⁵ váltotta 1980-ban. Ezt követően több szervezeti átalakítást is végrehajtottak a testületen belül. Főleg az országos parancsnokságban történtek nagyobb összevonások; új feladatkörök lettek kijelölve, a meglévő osztályok átstrukturálását pedig 1980 és 1983 között hajtották végre. 1983-ban, a járáások megszűnésével, a megyei parancsnokságokat is átszervezték.⁶

Az országos parancsnokságon ekkor szabályozták újra a Propaganda és Sajtó Osztály tevékenységét. Az osztály feladata minden olyan operatív munka megszervezése, leveleznylése és ellenőrzése volt, amiket a testületen belül vagy a társadalom felé történő agitációs tevékenységnek tekintettek. Ehhez kapcsolódtak a társ fegyveres erővel – a Magyar Néphadsereggel – és testületekkel – a határőrséggel, a rendőrséggel – meglévő kapcsolat bizonyos elemei és a más szervezetekkel – ezek között kiemelten az Úttörő Szövetséggel és a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetséggel (KISZ) – való együttműködés. Az osztály hatáskörébe tartozott az évváró-évnitő egységek ellenőrzése is, elsősorban ezek időpontjáról és helyszíneiről kellett jelentést tenniük a megyei parancsnokságoknak.⁷

A Propaganda és Sajtó Osztály lett a felelős az 1983-tól bevezetett információs jelentések bekéréséért és elemzéséért is, amelyhez – főleg megyei szinten – mint feladat társult a Munkásőrségen belül a könyvek és nyomtatott lapok,

⁴ Papp Árpád: 1927. december 14-én született Újpesten, munkáscsaládba. 1942-ben lépett be az illegális kommunista mozgalomba. 1950–1954 között zászlóalj politikai tisztt, majd politikai helyettes. 1956-ban részt vett az újpesti pártbizottság székházának védelmében. Szolgált a 3. (budai) karhatalmi ezred híradófőnöki beosztásában, majd 1957-től a Munkásőrség szervezésében vett részt. 1958 és 1962 között az MSZMP KB Párt- és Tömegszervezetek Osztályán instruktor. 1962 februárjában előléptették ezredessé és a Munkásőrség országos parancsnoka lett. 1968-tól munkásőr vezérőrnagynak nevezték ki. 1980-ban került nyugállományba. Forrás: Kommunizmuskutató Intézet: <https://www.kommunizmuskutato.hu/eletrajzok/papp-arpad> (Letöltés: 2025. május 16.); *Párthadsereg. A munkásőrség vezetői 1957–1989.* https://parthadsereg.hu/ords/f?p=1055:7:6243467261560:::7:P7_SZEMELY_ID,P7_SZEMELY_NEV:478376,Papp+%C3%81rp%C3%A1d (Letöltés: 2025. május 16.)

⁵ Borbély Sándor: 1931. december 12-én született a mai Románia területén lévő Nagybúny településen. 1945-ben belépett a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetségbe. 1957 júniusától 1962-ig az MSZMP Központi Bizottság (KB) póttagja. 1975-től a KB Mezőgazdasági és Közlekedési Osztályának vezetője. 1980-ban felmentették a KB-tagság alól és vezérőrnagyi rendfokozatban a Munkásőrség országos parancsnokává nevezték ki. 1986-ban altábornagy lett. A testület megszűnéséig töltötte be a posztot. A rendszerváltást követően visszavonult a közélettől. 1988-ban hunyt el. Forrás: Kommunizmuskutató Intézet. <https://www.kommunizmuskutato.hu/eletrajzok/borbely-sandor> (Letöltés: 2025. május 16.); *Párthadsereg. A munkásőrség vezetői 1957–1989.* https://parthadsereg.hu/ords/f?p=1055:7:6243467261560:::7:P7_SZEMELY_ID,P7_SZEMELY_NEV:459121,Borb%C3%A1ly+S%C3%A1ndor (Letöltés: 2025. május 16.)

⁶ Kiss Dávid: *A Munkásőrség története és előzményei*, Budapest, VERITAS Történetkutató Intézet – Magyar Napló, 2017, 396–401.

⁷ Uo.

magazinok terjesztése is. A *Munkásőr* magazin gyakorlatilag a milícia belső saját havilapjának tekinthető, amelynek kiadásáért is az osztály felelt. A havilap rendeltetése elsősorban a belső kohézió erősítése, a szervezeten belüli élet bemutatása volt a munkásőrök számára. Ehhez szorosan kapcsolódott az *Iránytű* című, parancsnokoknak szóló szaklap szerkesztésének koordinálása és előkészítése. Ezt a megyei parancsnokok segítségével oldották meg, általában olyan formában, hogy cikkötleteket, illetve kijelölt szerzőket vártak egy-egy téma bemutatásához. Ebben olyan szakmódszertani kérdéseket dolgoztak fel, mint a kiképzés, a tömegosztatás vagy egyéb harcászati tematikájú témakörök.⁸

A Propaganda és Sajtó Osztály tevékenységéhez szorosan kapcsolódott az MSZMP-hez köthető politikai események ismertetése és azok értelmezésének koordinálása, de az osztály biztosította a megyei Állományszervezési és Nevelési alosztály által kért propagandaanyagokat is. Ezt a feladatot főleg könyvek, nyomtatványok és – a technikai fejlesztések nyomán – videófilmek kiajánlásával és eljuttatásával oldották meg. Elismerések és kitüntetések esetében a felmerülő anyagokat – például oklevelek – szintén az osztály biztosította a megyei parancsnokságok részére. Az osztály működéséről egy írásbeli beszámoló alapján tudható, hogy 1985-ben az Állományszervezési és Nevelési Alosztály tevékenységének 55%-át ellenőrizte. Amint az fentiekből is látható, a propagandatevékenység jelentősen hatott a testület működésére, és meghatározta a külső kapcsolatok jellegét és tartalmát.⁹ A következő fejezetben az információgyűjtési és irányítói szegmenseken keresztül mutatom be ezt a sokszínű feladatrendszert és tevékenységet.

ÚTMUTATÓK, ADATBEKÉRÉSEK, ELLENŐRZÉSEK

A Propaganda és Sajtó Osztály másik nagyobb csoportba tartozó feladatcsomagja a rendezvények felügyelete, az alárendelt szervezetek tevékenységének a koordinálása és az adatok gyűjtése volt. Ennek az egyik fő terepét az évnytitő-évváró

⁸ A Munkásőrség Országos Parancsnokság hatásköri és ügyrendi szabályzata. 1. számú melléklet a Munkásőrség Országos Parancsnokság Hatásköri és Ügyrendi szabályzatához, Budapest, Munkásőrség Országos Parancsnoksága, 1981, 8-9.; Magyar Nemzeti Levéltár, Békés Vármegyei Levéltár, XXXV.14.a Munkásőrség Békés Megyei Parancsnokságának iratai (1957–1989) HU-MNL-BeVL- XXXV.14.a.5-11/1983. ikt. sz. [*Évi 4-szeri információ kérés a munkásőrség hangulatáról és a politika gyakorlatáról*]; uo., 5-18/1987. ikt. sz. [*Segítség kérés a következő évi Parancsnoki Tájékoztató és Iránytű magazinok szerkesztéséhez*]. Továbbiakban röviden: HU-MNL-BeVL-XXXV.14.a.

⁹ HU-MNL-BeVL-XXXV.14.a. 5-11/1/1985 ikt. sz. [*A Propaganda és Sajtó Osztály véleményezése a Békés megyei szintről*]; uo., 5-24/1984. ikt. sz. [*Program a budapesti a megyei parancsnokságok Állományszervezési és Nevelés alosztályvezetői értekezletére*].

egységülések ellenőrzése és kontrollálása alkotta. Az időszak elején a kiadott utasítások szabályozták az ülések formai rendjét, a felszólalókat, illetve az események egyes elemeit. Az újonc munkásörök avatásának menetrendjét és annak tartalmát is meghatározták 1983-ban. Az új szabályozásokban már építettek az előző években kiadott utasítások és parancsnoki döntések tartalmi elemeire.¹⁰ Az osztály által kiadott utasításban is figyelmeztették a megyei parancsnokságokat, hogy a helyi sajtóban való megjelenéseikben hangsúlyozzák, hogy ezek nem ünnepi, hanem évzáró-évnnyitó egységülések. Ennek célja az egységes arculat mutatása, illetve az esemény jellegének kiemelése lehetett.¹¹

A másik változást az egységületekről történő beszámolási kötelezettség és összefoglalók készítése jelentette. Az 1983. évi jelentések tanulságaiból kiindulva szabályozták, milyen szempontok szerint kell ezeket megírni. A felső vezetés tudni akart arról, hogy volt-e az adott egységülésnek tömegrendezvény jellege, mekkora volt a résztvevők létszáma, milyen volt az ülés hangulata és jellege, a lakossági fogadtatása, illetve a meghívott felszólalók megérkeztek-e, elmondták-e a vállalt beszédet.¹²

1983-tól 1986-ig következetesen ezt a formulát követték. Az 1986-ban történt változás lényeges elemei, hogy kiegészítették és pontosították a bekért információkkal kapcsolatos elvárásokat. Ettől az évtől jelentést kértek az előadott beszédek és az elhangzott egységparancsnoki beszámoló politikai tartalmáról, azok fogadtatásáról, tudati és érzelmi hatásáról. Továbbá az egyes ceremóniális részek – munkásöravatás, fegyverátadás, leszerelők búcsúztatója, kitüntetések átadása – sikerességére is rákérdeztek. Megállapítható, hogy a Békés megyei parancsnokság jelentései nem mindenben tükrözték ezt a fajta szempontrendszert, annak nem minden eleme jelent meg a megyei anyagokban.¹³ Az évtized végéig egyéb változás nem történt ezen a téren.

Ezek alapján felsejlik, hogy a Sajtó és Propaganda Osztály célja az egységületekben rejlő propaganda és agitációs lehetőségek minél hatékonyabb kiaknázása volt. Ezzel a fajta információszerzéssel egyrészt igyekeztek mérni e rendezvény-típus hatékonyságát, azon belül az állomány reakcióit, érzelmi állapotát, ugyanakkor nem egyértelmű, hogy használhatóak voltak-e bármire is az így készült

¹⁰ HU-MNL-BeVL-XXXV.14.a. 5-3/1/1983. ikt. sz. [Összefoglaló jelentés az évzáró-évnnyitó egységületekről]; uo., 5-3/3/1983. ikt. sz. [Egységületekről gyorsjelentések].

¹¹ Uo.

¹² Uo.

¹³ HU-MNL-BeVL-XXXV.14.a. 5-2/1/1986. ikt. sz. [Szempontok a jövőbeli egységülési jegyzőkönyvekről]; uo., 5-2/1986. ikt. sz. [Gyors jelentés az 1986. január 11-én megtartott egységülésről Orosházán, Mezőkovácsházán, Szarvas].

jelentések, miután azokban negatívumok nem jelentek meg, hiszen a jelentéstevő egyértelműen a pozitívumok kiemelésében volt érdekelt.

Az MSZMP Politikai Bizottsága 1983 elejétől évente négy alkalommal beszámoló jelentést kért a Munkásörség tevékenységéről, hangulatáról és a tagság politikai véleményéről. Így a Propaganda és Sajtó Osztály ehhez igazodva bevezette a negyedéves információs jelentések rendszerét, amelyekben a testület tagságával folytatott elbeszélgetésekből készített beszámolók segítségével kívántak képet alkotni az állomány állapotáról, gondolkodásáról, problémáiról, összességében a szervezet belső helyzetéről.¹⁴ Ezen felül például 1985-ben rendkívüli elbeszélgetéseket szerveztek az MSZMP XIII. kongresszusával összefüggésben. Ezekben a beszélgetéseken az állomány életkörülményeiről, a Munkásörséghez való kötődésről, a munkásörszolgálat megítéltségéről gyűjtöttek információkat, továbbá felmérték, hogy a munkásörök szigorúbb követelményekkel vállalnák-e a további szolgálatot.¹⁵

A megyei parancsnokságok negyedéves információs jelentéseit a Propaganda és Sajtó Osztály feldolgozta és összegezte. Ugyan a főbb szempontok megnevezései folyamatosan változtak, de azok tartalmilag mégis három jól elkülönülő csoportba sorolhatóak: belpolitika; külpolitika; valamint a Munkásörség szervezete és a testület belső viszonyai. Ebben az utolsó pontban néha megjelentek a Munkásörség Országos Parancsnokságával szembeni „kritikák” is.¹⁶

Az információs jelentések alapját a megyei parancsnokságoknak alárendelt egységparancsnokságok szolgáltatták, amelyekben munkásörök által elmondottakat, tapasztalatokat summázták. E jelentések tartalmukban és nyelvezetükben nagyon különbözőek. Az állomány nézeteit ismertető írások egy részében kritikus véleményeket és helyi problémákat is megemlítenek. Néhány ezek közül: a mezőgazdaság problémái; a gazdasági helyzet romlása; az életszínvonal csökkenése, vagy a külpolitikai események és a hidegháború alakulása. De a kritikai élű megjegyzések szövegkörnyezete mutatja a párt irányvonalához való igazodást. A megyei parancsnokság beszámolóiban a beérkezett egységparancsnoki jelentésekhez képest a kritikusabb, merészebb kijelentések, megállapítások tompultak.

¹⁴ HU-MNL-BeVL-XXXV.14.a. 005-11/1983. ikt. sz. *Információs jelentés (Bekérés Megyére);* uo., XXXV.14.a. 5-11/1983. ikt. sz. [*Évi 4-szeri információ kérés a munkásörség hangulatáról és a politika gyakorlatáról.*]

¹⁵ HU-MNL-BeVL-XXXV.14.a. 5-16/1985. ikt. sz. [*Segédlet a munkásörökkel történő elbeszélgetésekhez*]; uo., XXXV.14.a. 5-27/1984. ikt. sz. [*Utasítás az MSZMP XIII. kongresszusának feldolgozására*].

¹⁶ HU-MNL-BeVL-XXXV.14.a. 05-5/8/1986. ikt. sz. [*Összesítő a megyei parancsnokságok információs jelentéseiből*]; uo., 5-33/1985. ikt. sz. [*Összesítő jelentés a munkásörök hangulatáról, kritikai megjegyzéseikről a megyei parancsnokságok jelentése alapján*]; uo., 005-18/8/1984. ikt. sz. [*Összesítő a megyei parancsnokságok információs jelentéseiből*].

A Propaganda és Sajtó Osztálynak az összefoglalói az évtized első felében sematikusabbak voltak, azokban az aktuális társadalmi problémákra csak később reflektáltak.¹⁷ Az összefoglalók tartalmával természetesen felmerülő kérdés, hogy a leírtaknak mekkora a valóságalapja. Amikor a beszámolókból megfogalmazott állításokat vizsgáljuk, az sem feledhető, hogy egy szűk, indoktrinált közösség véleményét olvashatjuk, vagyis az egységparancsnokságok és a megyei parancsnokságok anyagai esetében is számolni kell a konfabuláció lehetőségével.

Az információk gyűjtésére és az események koordinálására a fentiekén kívül több más példa is van. A különböző adatok, kimutatások bekérése a megyei parancsnokságoktól általánosnak számított a korszakban. Számos területről kértek be információkat, amelyek az állományt érintették. Annak, hogy ezeket milyen kimutatásokhoz, adatfeldolgozásokhoz használták fel, nem találtam nyomát a megyei anyagokban. Például olyan információkat gyűjtöttek, hogy hányan lettek a testületből tisztségviselők vagy kerültek különböző pártbeosztásokba; a veterán munkásörök száma és összetétele; milyen állami kitüntetéseket kaptak a munkásörök. A gyakori adatbekérések megterhelték a megyei és egységparancsnokságokat, amiről egy értékelő jelentésben azok panaszt is tettek az osztály felé.¹⁸

A Propaganda és Sajtó Osztály a különböző eseményekhez, megemlékezésekhez, feladatokhoz kapcsolhatóan rendszeresen adott ki módszertani leírásokat, illetve programokat. Ilyen például a Munkásörök fennállása 30. évfordulója alkalmából indított öntörténetírási projekt. E projekt részeként az egységtörténetek megírásához külön összeállítottak egy útmutatót, hogy azok milyen szempontok mentén, milyen szakirodalomra alapozva legyenek megírva. Ez elősegítette, hovatovább biztosította a közelmúlt történéseinek a rendszer narratívájának megfelelő feldolgozását. Ugyanilyen gondosan dolgozták ki a felszabadulás 40. évfordulójára vagy a Magyar Úttörők Szövetsége 40. évfordulójára szervezett

¹⁷ Erre példák találhatók: HU-MNL-BeVL-XXXV.14.a. 005-4/7/1984. ikt. sz. [Információs jelentés]; uo., 005-11/5/1984. ikt. sz. [Információs jelentés a megyei parancsnokságok részére]; uo., 5-11/2/1983. ikt. sz. [Információs jelentés (Békés megye)]; uo., 005-11/7/1983. ikt. sz. [Információs jelentés adása (Mezőkovácsháza)]; uo., 05-5/6/1986. ikt. sz. [Információs jelentés december, január havi időszakra].

¹⁸ HU-MNL-BeVL-XXXV.14.a. 5-7/1/1985. ikt. sz. [Felmérés arra, hogy az MSZMP tisztújításán hány fő tényleges munkásört vagy tartalékost választottak meg.]; uo., 5-15/4/1985 ikt. sz. [Információ kérés az egységparancsnokságoktól a megválasztott munkásörökről]; uo., 5-20/1/1985. ikt. sz. [Új párttisztviselők részére készített felkészítő anyagok igénylésének lehetősége]; uo., 5-13/1/1985 ikt. sz. [Munkásmozgalmi veteránok lakhatási és szociális körülményeinek felmérése]; uo., 5-3/10/1987. ikt. sz. [Nagy októberi szocialista forradalom veteránjai]; uo., 5-6/4/1986. ikt. sz. [Adatközlés azokról a testületi tagokról akik a 30. évfordulás elismerésén kívül más szalagos kitüntetést nem kaptak]; uo., 5-15/2/1985. ikt. sz. [Kitüntetésekről szóló adatszolgáltatás pontosításának kérése].

eseményekhez való csatlakozás programjait, amely útmutatók betartását az adott feladatról készített beszámolók alapján ellenőrizték.¹⁹

KONKLÚZIÓK

A kiragadott példa és terület alapján látható, hogy a Propaganda és Sajtó Osztály – koordinációs és szakirányító szerepkörben – kialakította azokat a kereteket, amelyeken belül megtörtént a megyei parancsnokságok, alárendeltek tevékenysége ellenőrzésének lehetőségei. Az osztály a szervezeten belüli és a társadalom irányába folytatott agitációs és propaganda tevékenységéhez a kommunikáció széles eszköztárát alkalmazta. Egységesítette és ellenőrzése alá vonta mindazokat a munkafolyamatokat, amelyek a propagandához, sajtóhoz, vagy a munkásörség belső életéhez voltak köthetők. Az információs jelentések és a különböző adatbekérések révén elsősorban a szervezet erkölcsi és politikai állapotát, ideológiai helyzetét igyekeztek több-kevesebb sikerrel felmérni, és az MSZMP központi apparátusa felé közvetíteni, a Munkásörség kizárólagos és közvetlen irányítását ellátó párttestületeknek bemutatni. Ez utóbbi feladatkörből is következik a munkásörségen belüli propaganda tevékenység összetettsége, szervezésnek és irányításának fontossága.

IRODALOMJEGYZÉK

- GERMUSKA Pál: Százötven századot a népköztársaság védelmére! Munkásőr készenléti egységek szervezési terve 1989 áprilisából, in Gecsényi Lajos – Izsák Lajos (szerk.): *Magyar történettudomány az ezredfordulón: Glatz Ferenc 70. születésnapjára*, Budapest, MTA Társadalomkutató Központ – ELTE Eötvös, 2011, 471–478.
- HONVÁRI János – TORDA Csaba: Magyarország csatlakozása az IMF-hez és a világbankhoz III. rész, *ArchívNet. XX. századi történeti források*, IX. évf., 2009/3. https://www.archivnet.hu/gazdasag/magyarorszag_csatlakozasa_az_imfhez_es_a_vilagbankhoz_iii_resz.html
- KISS Dávid: A Munkásörség felállítása és tevékenysége 1958 elejéig, *Hadtörténelmi Közlemények*, CXXVII. évf., 2014/4, 941–989.

¹⁹ HU-MNL-BeVL-XXXV.14.a. 5-19/1/1985. ikt. sz. [Módszertani útmutató egységtörténetek megírásához]; uo., 5-9/1986. ikt. sz. [Részvétel az Úttörő Szövetség alapításának 40. évfordulóján]; uo., 5-8/1/1984. ikt. sz. [A Munkásörség Országos Parancsnokának állásfoglalása a munkásörség felkészüléséről hazánk felszabadulásának 40. évfordulójára]; uo., 5-8/1/1985. ikt. sz. [A felszabadulás 40. évfordulója alkalmából rajvetélkedőkről szóló elhatározás].

- KISS Dávid: *A Munkásőrség története és előzményei*, Budapest, VERITAS Történetkutató Intézet – Magyar Napló, 2017.
- KISS Dávid: A Munkásőrség utolsó hónapjai, *Századok*, CXLIX. évf., 2015/6, 1397–1443.
- ÓLMOSSI Zoltán: *Munkásőrség és rendszerváltás 1988–1989*, Budapest, Tarsoly, 2016.
- ÓLMOSSI Zoltán: Munkásőrség hangulata 1989-ben, *ArchívNet*. XX. századi történeti források, IX. évf. 2009/4. https://www.archivnet.hu/politika/munkasorseg_hangulata_1989ben.html
- ROMSICS Ignác: *Magyarország története a XX. században*, Budapest, Osiris, 2010.
- SEBŐK Balázs: Acélszürke egyenruhák alkonya a járszágban. További adalékok a Kóka László Munkásőregység történetéhez, in Pethő László (szerk.): *Jászsági évkönyv 2014*, Jászberény, Jászsági Évkönyv Alapítvány, 2014, 170–171.
- SIMON F. Nándor: A Munkásőrség létrehozása, *Rendvédelem-történeti Füzetek*, XVIII. évf., 2010/21, 117–122.
- A Munkásőrség Országos Parancsnokság hatásköri és ügyrendi szabályzata, Budapest, Munkásőrség Országos Parancsnoksága, 1981.

Felhasznált források

- Magyar Nemzeti Levéltár Békés Vármegyei Levéltára XXXV.14.a Munkásőrség Békés Megyei Parancsnokságának iratai (1957–1989).
- XXXV.14.a. 5-11/1/1985 ikt. sz. [*A Propaganda és Sajtó Osztály véleményezése a Békés megyei szintről*].
- XXXV.14.a. 5-24/1984. ikt. sz. [*Program a budapesti a megyei parancsnokságok Állományszervezési és Nevelési alosztályvezetői értekezletére*].
- XXXV.14.a. 5-3/1/1983. ikt. sz. [*Összefoglaló jelentés az évzáró-évnnyitó egységülésekről*].
- XXXV.14.a. 5-3/3/1983. ikt. sz. [*Egységülésekről gyorsjelentések*].
- XXXV.14.a. 5-2/1/1986. ikt. sz. [*Szemponatok a jövőbeli egységülési jegyzőkönyvekről*].
- XXXV.14.a. 5-2/1986. ikt. sz. [*Gyors jelentés az 1986. január 11-én megtartott egységülésről Orosházán, Mezőkovácsházán, Szarvas*].
- XXXV.14.a. 005-11/1983. ikt. sz. [*Információs jelentés (Bekérés Megyére)*].
- XXXV.14.a. 5-11/1983. ikt. sz. [*Évi 4-szeri információ kérés a munkásőrség hangulatáról és a politika gyakorlatáról*].
- XXXV.14.a. 5-7/1/1985. ikt. sz. [*Felmérés arra, hogy az MSZMP tisztújításán hány fő tényleges munkásőrt vagy tartalékost választottak meg*].
- XXXV.14.a. 5-15/4/1985 ikt. sz. [*Információ kérés az egységparancsnokságoktól a megválasztott munkásőrökről*].
- XXXV.14.a. 5-20/1/1985. ikt. sz. [*Új párttisztviselők részére készített felkészítő anyagok igénylésének lehetősége*].
- XXXV.14.a. 5-13/1/1985 ikt. sz. [*Munkásmozgalmi veteránok lakhatási és szociális körülményeinek felmérése*].

- XXXV.14.a. 5-3/10/1987. ikt. sz. [*Nagy októberi szocialista forradalom veteránjai*].
- XXXV.14.a. 5-6/4/1986. ikt. sz. [*Adatközlés azokról a testületi tagokról akik a 30. évfordulás elismerésén kívül más szalagos kitüntetést nem kaptak*].
- XXXV.14.a. 5-15/2/1985. ikt. sz. [*Kitüntetésekről szóló adatszolgáltatás pontosításának kérése*].
- XXXV.14.a. 5-19/1/1985. ikt. sz. [*Módszertani útmutató egységtörténetek megírásához*].
- XXXV.14.a. 5-9/1986. ikt. sz. [*Részvétel az Úttörő Szövetség alapításának 40. évfordulóján*].
- XXXV.14.a. 5-8/1/1984. ikt. sz. [*A Munkásőrség Országos Parancsnokának állásfoglalása a munkásőrség felkészüléséről hazánk felszabadulásának 40. évfordulójára*].
- XXXV.14.a. 5-8/1/1985. ikt. sz. [*A felszabadulás 40. évfordulója alkalmából rajvetélkedőkről szóló elhatározás*].
- XXXV.14.a. 5-18/1987. ikt. sz. [*Segítség kérés a következő évi Parancsnoki Tájékoztató és Iránytű magazinok szerkesztéséhez*].
- XXXV.14.a. 5-3/1/1983. ikt. sz. [*Összefoglaló jelentés az évzáró-évnyitó egységülésekről*].
- XXXV.14.a. 5-3/3/1983. ikt. sz. [*Egységülésekről gyorsjelentések*].
- HU-MNL-BeVL-XXXV.14.a. 5-16/1985. ikt. sz. [*Segédlet a munkásörökkel történő elbeszélésekhez*].
- XXXV.14.a.5-27/1984 [*Utasítás az MSZMP XIII. kongresszusának feldolgozására*].
- XXXV.14.a. 05-5/8/1986. [*Összesítő a megyei parancsnokságok információs jelentéseiből*].
- XXXV.14.a. 5-33/1985. ikt. sz. [*Összesítő jelentés a munkásörök hangulatáról, kritikai megjegyzéseikről a megyei parancsnokságok jelentése alapján*].
- XXXV.14.a. 005-18/8/1984. ikt. sz. [*Összesítő a megyei parancsnokságok információs jelentéseiből*].
- XXXV.14.a. 005-4/7/1984. ikt. sz. [*Információs jelentés*].
- XXXV.14.a.005-11/5/1984. ikt. sz. [*Információs jelentés a megyei parancsnokságok részére*].
- XXXV.14.a.5-11/2/1983. ikt. sz. [*Információs jelentés (Békés megye)*].
- XXXV.14.a.005-11/7/1983. ikt. sz. [*Információs jelentés adása (Mezőkovácsháza)*].
- XXXV.14.a.05-5/6/1986. ikt. sz. [*Információs jelentés december, január havi időszakra*].

Digitális adatbázisok

Párthadsereg. A munkásőrség vezetői 1957–1989: <https://parthadsereg.hu/>

Kommunizmuskutató Intézet: <https://www.kommunizmuskutato.hu/eletrajzok>